

ALİ CÂNİB YÖNTEM

(1887 - 26 Ekim, 1967)

FEVZİYE ABDULLAH TANSEL

Milletleri tutan taştan, topraktan, çelikten yapılmış kal'alar değildir; zengin bir dil ve bu dilin üstünde yükselmiş yine zengin bir edebiyattır. Öyle ki, asırlarca evvel istiklâlini kaybeden nice milletler vardır ki, vatanlarının üstünde esen istilâ kasırgaları onların kökünü kazıyamamış ve birgün yine meydana çıkmışlardır.

ALİ CÂNİB YÖNTEM

İçinde yaşadığımız şu son birkaç yıl, Türk edebiyatı'nın kıymetli evlâdlarından nekadar çoğunu alıp götürdü! İbrâhim Alâeddin, Hamdullah Subhî, Fuad Köprülü, Fâzıl Ahmed'in ardından Ali Cânib Yöntem'i de kaybetmiş bulunuyoruz ve Fecr-i Âtî neslinden, hemen hemen hiçbiri, artık bizlerin dünyasında yaşamıyor. Türk Tarih Kurumu'nun kıymetli üyelerinden A. C. Yöntem, çevresindeki yakın dostlarından o başka âleme göç edenlerin sonuncusu oldu; belki bu yüzden, onun kaybından doğan teessürü aksettiren, hayatını ve eserlerini canlandıran hâtıra ve araştırmalara —çala-kalem yazılmış birkaç makâle bir yana bırakılırsa— rastlamış değiliz. Ben, A. C. Yöntem'i şahsen tanımam; eserleriyle yakından tanırım. Lise'deki talebelik çağlarımdan başlayarak onun *Edebiyat* ders kitabını, *Türk Edebiyatı Antolojisi*'ni tekrar tekrar okumuşumdur; şiirlerini okumaktan da zevk duyarım ve Türk Edebiyatı üzerindeki tedkiklerinden, o sâhalardaki araştırmalarımda çok faydalandım. XX. asrın başlarında bilhassa gelişip kuvvetlenen milliyet ve dilde sâdeleşme cereyanlarıyla yakından alâkalı olan bu şâir ve âlimimizin ölümü dolayısıyla, böyle acı bir vesileyle hazırladığımız bu araştırmada, önce, onun herkesinkine benzer bir *Hayat Çizgisi*'ni vereceğiz; bundan sonraki kısımları, *Mecmualarda Dağınmak Hâlde Kalan Yazuları* ile, *Kitap Hâlinde Basılmış Eserleri ve Şahsiyeti* teşkil edecektir. Onun

ilk yazılarının basıldığı *Bağçe* mecmuasından başlayarak *Kadın, Resimli Kitap, Âşiyân, Hüsün ve Şiir*, bunun devâmı olan *Genç Kalemler* ve diğer *Genç Kalemler, Türk Yurdu, Halka Doğru, Donanma, Yeni Mecmua, Şiir - Hikâye - Temâşa Külliyyâtı, Küçük Mecmua, Türkiyât Mecmuası, Türkiya Edebiyat Mecmuası, Hayat, Yakın Tarihimiz*'i taramak sûretiyle elde ettiğimiz malzemeyi kronolojik tasnife bağlı kalarak hazırladığımız bu araştırmamızda, hakkındaki kayde değer yazılardan da faydalanılmıştır.

I. HAYAT ÇİZGİSİ

Alî Cânib Yöntem, 1303 (1887) Haziran'ında Üsküdar'da, Sultan-tepesi'nde doğmuştur. Babası Halil Sâ'ib Bey, Evkâf Nazâreti Cihâd Kalemi hulafâsından olup, Ahmed Cânib Efendi'nin oğludur. Baba tarafından aslen Kanlıcalı olan Alî Cânib'in cedlerinden birçoğu Evkâf Nazâreti me'murluklarında bulunmuşlardır. Annesi, Şeyh Şâmil vak'asından sonra birçokları gibi Anadolu'ya gelmiş olan Anapa Müftüsü İslâm Efendi'nin kızı Hafîze Nûriye Hanım'dır. 1318 (1902)'de Selânik'e sürülmüş olan Halil Sâ'ib Bey, 1326 (1910) Ekim'inde orada vefât etmiştir.

A. C. Yöntem, Üsküdar Gülfem Hatun Mektebi'ndeki ilk tahsiline sonra Toptaşı Askerî Rüşdiyesi'ne, burayı bitirince Selâmsız'daki Fıransız mektebine iki yıl devam etmiştir; babası Selânik'e sürülünce ora Mülkiye İ'dâdisi'ne girmiş, son sınıfta iken, müsâbaka ile Hukûk'a talebe alınacağını işitince İstanbul'a gelmiş, imtihanı kazanarak Hukûk'a kaydolunmuş ise de, ertesi yıl, babasının bulunduğu Selânik'e dönmeğe mecbur kalmıştı. Selânik'te de Hukuk Mektebi açılınca tahsiline yeniden devâma başladı; son sınıfta iken, Balkan savaşının başlaması yüzünden, me'zûniyet imtihanlarının bir kısmına girmeksizin İstanbul'a gelmiştir. Bundan sonra tahsiline devam etmediği görülür; 1911 yılı sonunda, hayatını yedi-sekiz ay kadar yazılarıyla kazandı; Selânik'te iken de bir yandan Hukûk'a devam ediyor, öte yandan İttihâd ve Terakkî Mektebi'nde, Zirâ'at Mektebi 'Âlîsi'nde ders okutuyordu. 1910'da Emru'llah Efendi'nin Ma'ârif Nâzirliği sırasında Sultânîler için açılan edebiyat hocalığı imtihanını kazanmışsa da, Selânik'ten ayrılamayacağı için, kendisine Nazâret'çe teklif olunan Tırabzon, daha sonra İzmir Sultânîsi edebiyat hocalıklarını reddetmişti. 1912'de Çanakkal'a Sultânîsi edebiyat ve felsefe

derslerini okutmayı kabûl etti; 1914'de aynı dersleri okutmak üzere Gelenbevî Sultânîsi'ne nakledilmiştir. 1914'de Dârü'l-Mu'allimîn-i 'Âliye edebiyat hocalığına yükselen A. C. Yötem'in, 1917 - 18 yıllarında Lise ders kitaplarını hazırlamak üzere Dârü'l-Fünûn'da teşekkül eden komisyonda âzâ olarak çalıştığını biliyoruz. 1920 senesi yazında Millî Hükûmet'e katılmış, önce Tırabzon Sultânîsi Müdürlüğü'ne, daha sonraları terfi' ederek 1921'de Giresun Ma'ârif Müdürlüğü'ne, 1922'de Ma'ârif Umûmî Müfettişliği'ne getirilmişse de, 1923'de kendi isteğiyle tekrar hocalık meslekine dönerek Kabataş Lisesi'nde edebiyat dersi okuttu. Kütübhânelerimizin tasnifi için Ma'ârif Vekâleti'nde kurulan komisyonun reisliğinde — tahsisât yokluğu yüzünden bu iş durduruluncaya kadar — bulunmuş, 1918'de Edebiyat Fakültesi'nde Yahya Kemal'in ayrılmasıyla boş kalan Türk edebiyat tarihi dersini de vekâleten okutmuştur¹; Türk Tarih Encümeni âzâlığı'na seçilen A. C. Yöntem, 1927'de tekrar, Ma'ârif Vekâleti Umûmî Müfettişliği vazifesine getirildi. 1934'de Ordu Millet Vekilliği'ne seçilmiş bu vazifesi iki devre (1934 - 42) sürmüştür. Aynı yılda Türk Dili Tedkik Cemiyeti âzâlığı'na seçildi. 1943'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde XVIII. asır Türk Edebiyatı Profesörlüğü'ne ta'yin olunmuş, 1950 Mayıs'ında Demokrat Parti'den Bursa Millet Vekili seçilmiştir. 1954'den sonra münzevî bir hayat süren A. C. Yöntem, 26 Ekim, 1967 Perşembe günü felçten, seksen yaşında iken vefât etmiş, kendi isteği üzerine Sahrâ-yi Cedid mezarlığı'na gömülmüştür².

¹ Yahya Kemal Beyatlı İstanbul Dârü'l-Fünûnu'nda Medeniyet Târîhi, Garb Edebiyatı Târîhi, Türk Edebiyatı Târîhi okutmuş (Nihad Sâmî Banarlı, *Yahya Kemal'in Hâtıraları*, İst., 1960, s. 55 v.d.), bu sonuncu kürsüden 1918'de ayrılınca yerine A. C. Yöntem getirilmiştir.

² Hakkındaki yazılar için bk., Ömer Seyfeddin, "Ali Cânib Bey ve San'atı", *Millî Newsdî*, İst., Artin Asadoryan ve Mahdumları Matbaası, 1330, s. 298 - 312. — Nüzhet Hâşim, *Millî Edebiyatı Doğru*, c. 1., Şâirler Kısmı, İst., Cemiyet Kütübhânesi, 1918, s. 69 - 77. — Prof. Dr. Martin Hartmann, *Dichter de Neuen Türkei*, Berlin, 1919, s. 95 - 111. — İbnü'l-Emin M. K. İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, c. 11., İst., Orhâniye Matbaası, 1931, s. 192 - 95. — Sa'deddin Nüzhet Ergun, *Ali Cânib, Hayatı ve Eserleri*, İst., Cumhuriyet Kitabhânesi, 1937. — S. N. Ergun, *Türk Şâirleri*, c. 1., İst., 1941, s. 407 - 14 (Bu madde, biraz önce adı geçen eserinin aynıdır). — İbrâhim Alâeddin Gövsa, *Türk Meşhurları, Yöntem, Ali Cânib mad.*, s. 404 - 5. — Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı*, s. 355 - 56. Prof. Kenan Akyüz, *Türk Şiiri Antolojisi*, Ankara, 1953, s. 568 - 74. — Prof. Fâruk K. Timurtaş, *Hocam Ali*

II. MECMUALARDA DAĞINIK HÂLDE KALAN YAZILARI

Alî Cânib Yöntem'i, neşrettiği ilk yazılarını gözönüne alınca bir şâir olarak tanırız. Pek tabî'î olarak, her şâir gibi, onun da ilk şiirleri kendi iç dünyasını, şahsî duygularını aksettirmektedir. Candan arkadaşı Ömer Seyfeddin, "Şâir Alî Cânib Bey bir aşk çocuğudur. Akrabalarından yaşlı bir hanım bana anlattı : Henüz altı yaşında yokmuş; annesiyle Galata'da bir akrabâlarının evine giderlermiş. Orada komşu bir Alman âilesi oturmuş ve bu âilenin daha küçük bir kızları varmış ki, Alî Cânib Bey ona Minik dermiş; mâvi gözlü, sarı saçlı bir kız.. İşte bütün güzelliğın ondaki intibâ'ı.. Misâfirlikten kalkıp kendi evlerine gelince hep bu mini mini Alman kızını düşünür, ağlar, huysuzluk edermiş. Şâir büyüüp yazmağa başlayınca da hep aşkı terennüm etmiştir" diyor³. Bu ifâde biraz mübâlegalı olmakla berâber, onun ilk şiirleri hakikaten bu mevzû'dadır; elimizdeki en eski şiirlerini onbeş-onaltı yaşındayken yazdığı *gazel*'ler teşkil ediyor⁴.

1901 - 1908 yılları arası, edebî yazıların basımı yasak edildiğinden, hemen her şâirimiz için neşriyât bakımından susma devresidir; fakat bu, onların birşey yazmadıklarını ifâde etmez. Nitekim, A. C. Yöntem'in de 1907'de yazdığını bildiğimiz *İlk Sone - Benim Aşkım*⁵ Üsküdar'da Paşa limanı'nda bir akşam levhasını ve bir keman sesini canlandırdığı *Nağme-i Dilhasta*⁶, sahte bir filosofla istihzâlarını anlatan *Bir Filofofa*⁷, *Hazan Levhalarından*⁸, artık hayatta olmayan güzel bir kadının resminin kendisine neler düşündürüp hissettirdiğini

Cânib Yöntem, Türk Kültürü mecm., c. vi., nu. 63, Ocak, 1968 s. 171 - 76). Verdiğimiz hâl-tercemesinde esas i'tibâriyle S. N. Ergun'un eserinden faydalandık. Ölüm tarihi ve gömüldüğü yer hakkındaki bilgi, dâmadının, bu münâsebetle Türk Tarih Kurumu'na gönderdiği mektubundan alınmıştır.

³ *Nevsâl-i Millî*, s. 307.

⁴ Bu *gazel*'ler şâirimizin *Geçtiğim Yol* adlı şiir kitabındadır (İst., Halk Kitabhânesi, 1918, s. 34 v.d.); bunlardan ikisi 1318 (1902), biri 1319'da yazılmıştır.

⁵ *Ayn. esr.*, s. 32 v.d. Sonunda 22 Kânûn-i Sâni, 1322 (4 Şubat, 1907) târihi vardır.

⁶ *Bağçe* mecm., nu. 6, 26 Ağustos, 1324 (8 Eylül, 1908). Ömer Nâci'ye ithâf ettiği bu şiirini 15 Şubat, 1322 (28 Şubat, 1907)'de yazmıştır.

⁷ *Ayn. mecm.*, nu. 16, 4 Teşrin-i Sâni, 1324 (17 Kasım, 1908); sonunda, Yalılar - 20 Teşrin-i Sâni, 1323 (3 Aralık, 1907) târihi vardır.

⁸ *Ayn. mecm.*, nu. 18, 18 Teşrin-i Sâni, 1324 (1 Aralık, 1908).

mevzû aldığı *Fotografisinin Karşısında*⁹ adlı v.b. şiirleri varsa da, bunların hiçbiri 1908'den önce basılmış değildir. Yanılmıyorsak, ilk yazılarını Selânik'te çıkan *Bağçe* mecmuasında neşretmiştir.

A. C. Yöntem'in *Bağçe* mecmuasında çıkan ilk yazısı nesir şeklinde, 1908 Meşrutiyet'i uğrunda 'Abdü'l-Hamîd istibdâdına karşı dağa çıkarak "Hürriyet Kahramânı" sıfatıyla şöhret kazanan Kol-ağası Niyâzî Bey hakkındadır¹⁰. Bununla aynı sayıda, 24 Aralık, 1907'de Selânik'te, bir gece vakti, istibdâd zamanında yazıldığı kaydedilen *Gurûb* başlıklı şiiri Tefvik Fikret'in *Sabah Olursa* adlı manzûmesini hatırlatır :

Her seyreden sana ebedî bir gurûb der
Ey mihr-i girye-ver
Bir hand-i subhu yok mu bu ahzân-i şâminın ?

Gece ile yok olan herşey arasında münâsebetler kurduğu *Gecelere Doğru*¹¹; *Nağme-i Dilhasta*¹², İstibdâd Hükûmeti'ni temsil eden bir karikatürün altına yazdığını kaydettiği ve yolun kenarında uyuklayan bir serhoşu,

Bu en doğru timsâlimiz şimdi işte :
Perîşân, perâkende bir mest-i gam-h'vâr
Uyuklar, uyuklar, uyuklar, uyuklar..

.....

mısra'larıyla canlandırdığı *Kendimiz İçin*¹³; *Bir Filozof'a, Hazan Levhalarından*¹⁴, "Garâmsız yaşayanlar hayâtı anlayamaz" mısra'yle son bulan *Ben İsterim ki*¹⁵; *Edvâr-i Âfileye Karşı*¹⁶, *Yalnız Bir Tulû'*¹⁷,

⁹ *Kadın mecmuası*, nu. 19, 16 Şubat 1324 (1 Mart, 1909); sonunda, *Yahılar* - 1323 kaydı vardır.

¹⁰ *Vatan Fedâ'si Niyâzî Bey — Bir Mülkât —*, *Bağçe* mec., nu. 3; 4 Ağustos, 1324 (17 Ağustos, 1908).

¹¹ *Ayn. mec.*, nu. 4, 12 Ağustos, 1324 (25 Ağustos, 1908); sonunda, *Yahılar* - 18 Haziran, 1324 târihi yazılıdır.

¹² Bk., yukarıdaki 6'ncı not.

¹³ *Ayn. mec.*, nu. 8, 9 Eylül, 1324 (22 Eylül, 1908).

¹⁴ Bu iki şiir için bk., yukarıdaki 7, 8'inci notlar.

¹⁵ *Ayn. mec.*, c. II, nu. 35, 17 Mart, 1325 (30 Mart, 1909); *Yahılar*'da, 12 Mart, 1324 (25 Mart, 1908)'de yazılmıştır.

¹⁶ *Ayn. mec.*, nu 44; 23 Haziran, 1325 (6 Temmuz, 1909); sonunda, *Yayılar*, 1 Mayıs, 1325 (14 Mayıs, 1909) târihi vardır.

¹⁷ *Ayn. mec.*, nu. 48, 21 Temmuz, 1325 (3 Ağustos, 1909).

*Ömr-i Meftûr*¹⁸ başlıklı şiirleri hep *Bağçe* mecmuasında neşredilmiş olup, ya istibdâdla alâkalı, veyâ aşk, tâbî'at, fânîlik hakkındaki duygularını aksettirmektedir. Aynı mecmuada, san'at eserinin ne demek olduğuna ve tiyatro san'atına dâir *musâhabe*'leri de vardır¹⁹.

Bağçe mecmuasının neşrinden üç ay kadar sonra yine Selânik'te, imtiyaz sâhibinin M. İbrâhim, müdürünün Enis Avnî (Akagündüz) bulunduğu *Kadın* mecmuası çıkarılınca, A. C. Yöntem buna da küçük hikâyelerini, manzûmelerini, mensur şiirlerini göndermeğe başlamıştı. Bu mecmuada çıkan ilk yazıları, *Küçük Hikâyeler* umumî başlığı altındaki *Garson*²⁰ ile *Bayram Sabahı*'dır. Bunlardan ilkinde, operetlerin oynandığı bir bahçeyi, müzisyenlerinin çalgılarını toplayıp ayrılışlarını tasvirten sonra, gecenin o geç saatlerinde bizi genç bir garsonla karşı karşıya bırakıyor : Babasını kaybettiğinden annesiyle kız kardeşini geçindirebilmek için garsonluğa başlamıştır. Bir piyango bileti var; çıksa, böyle bir bahçede rahatça oturup garsonlara emredecekti. Boş kadehlerle dolu tepsiyi bırakıp oturduğu masanın başında böyle hayâller kurarken, hesap isteyen son müşterinin önüne fırlattığı bahşisin sesi onu kendine getirir. *Bayram Sabahı*'nda ise, süslenen güzel, şımarık bir kızla, dâimâ hakâret ettiği dadısının iztirapları anlatılmıştır²¹.

A. C. Yöntem'in 1908 - 1909'da *Kadın* mecmuasında neşrettiği şiirlerinde hâkim unsur tabî'at tasvirleri, aşk hisleri ve bundan doğan başka duygulardır. 16 Mayıs, 1908'de yazdığı *Bir Köy Hayatı*'nda, Selânik'teki Kapıcılar-Köyü'nün sâkin hayatını bir tablo hâlinde, Fikret'in şiirlerinde görüldüğü tarzda canlandırır²². *Bükâ-yi Garâm*, yine Selânik'te, 7 Aralık, 1908'de yazılmıştır : Uyuyan bir deniz,

¹⁸ *Ayn. mec.*, nu. 51, 18 Ağustos, 1325 ; yine *Yalılar*'da, 14 Temmuz, 1325 (27 Temmuz, 1909)'de yazılmıştır.

¹⁹ *San'at Hakkında*, *ayn. mec.*, nu. 16, 17; 4 ve 11 Teşrin-i Sâni, 1324 (17 ve 24 Kasım, 1908).

²⁰ *Kadın mec.*, c. I., nu 3, 27 Teşrin-i Evvel, 1324 (9 Kasım, 1908). Müellif, *Yalılar*'da, 28 Ekim, 1908'de yazdığı bu hikâyesini Mehmed Rauf'a ithâf etmiştir.

²¹ *Ayn. mec.*, nu. 11, 22 Kânûn-ı Evvel, 1324 (4 Ocak, 1909). *Kadın* mecmuasında, yine *Küçük Hikâyeler* umumî başlığı altında *En Büyük Cinâyet* adlı, fakat imzâsız bir küçük hikâyeye daha vardır; bu, Hünkâr geçerken öksürdüğü için tevkîf edilen, kabahatsiz olduğu sonunda anlaşıldığından serbest bırakılan bir zâbitin başından geçenlerin hikâyesidir ve A. C. Yöntem tarafından yazıldığı kuvvetle muhtemeldir (Nu. 4, 3 Teşrin-i Sâni, 1324/16 Kasım, 1908).

²² Nu. 9, 8 Kânûn-ı Evvel, 1324 (21 Aralık, 1908).

sönük bir kandil, ağlayan bir kuş; bu sırlar muhiti, bu bâkir muhit, işte aşkın canlı bir misâli: *Çünkü her aşka bir bükâ lâzım*²³.. Aşk ve tabî'at duygularının kaynaştığı *Yağmurdan Sonra*²⁴, sevilen ölmüş güzel bir kadının resminin düşündürdüğü acı şeyler ve uyandırdığı hâtıralar²⁵; elemeleri arasında zaman zaman tebessüm ışıkları da eksik olmayan hayat²⁶; bir gece tasviri ve şâirimizi hayâllerinin kirli çehresinden uzaklaştıran bir baykuş sesi²⁷, onun basılan ilk şiirlerinde terennüm ettiği başlıca mevzûlardır. Bunların hepsi arûz'la, çoğu *Sonnet*, birkaçı *Terza-rima* şekliyle, Tefvik Fikret te'siri hâkim şiirlerdir. *Mânâ-yi Şiir* adlı manzûmesinde, şiir hakkındaki telâkkisini de bize kısaca anlatmış oluyor: Şiir diye hergün terennüm ettiğimiz o nağmeler, ye's ve karanlıkla dolu hiçlik serâbına düşen, bâzı hande bâzı figân kılıklı, fakat her zaman için sefil ve zelil birer zillet nidâsıdır²⁸. Bu bedbîn şiir anlayışına uygun olarak, onun şiirlerinde de, *Servet-i Fünûn* şâirleri gibi beşerî iztirapların, insan aczinin ifâde edildiğini görürüz. Mensur şiirlerinde, kendi rûh âleminde kısmen sıyrılarak içtimâ'î iztiraplarla da alâkalıdır: Arapça garip besteli şarkılar okuyan ve yanında yerlere sürünen bir çocuk bulunan bir dilenci.. Ötede, köşe-başında ihtiyâr bir müsevî, önünde bir küfe meyve; rüzgârın kamçılaya kamçılaya kızarttığı ellerini ağzına götürmüş, hem nefesiyle ısıtmağa çalışıyor, hem de geçim nasîbini alabilmek için bağıyor. Uzaklardan gelip birbirine karışan bu iki sesin, bu iki sefil hayatın düşündürdükleri²⁹.. Güneşli bir kış günü; geçimini kazanmağa çalışan küçük bir boyacı çocuğun tasviri³⁰..

Resimli Kitap mecmuasında *Leyl-i Sehrân* adlı bir şiirine rastladığımız³¹ A. C. Yöntem, 1908'de *Âşiyân* mecmuasında neşrettiği şiirlerinde içtimâ'î fikirlere de yer vermiştir. *Yalnız Bir Sahne*'de bir akşam vaktini, evlerine dönen halkı tasvirten sonra sakat bir dilenci kızı

²³ *Ayn. mec.*, nu. 10, 15 Kânun-ı Evvel, 1324 (28 Aralık, 1908); Ömer Seyfedin'e ithâf edilmiştir.

²⁴ *Ayn. mec.*, nu. 18, 9 Şubat, 1324 (22 Şubat, 1909).

²⁵ Bk., yukarıdaki 9'uncu not.

²⁶ *Bilir misin* (*Ayn. mec.*, nu. 22, 9 Mart, 1325/22 Mart, 1909).

²⁷ *Hande-i İkâz* (*Ayn. mec.*, nu. 29, 18 Mayıs, 1325/31 Mayıs, 1909).

²⁸ *Ayn. mec.*, nu. 25, 30 Mart, 1325 (12 Nisan, 1909).

²⁹ *Tekâzâ-yi Hayât* - I., *ayn. mec.*, nu. 19, 16 Şubat, 1324 (1 Mart, 1909).

³⁰ *Tekâzâ-yi Hayât* - II., *ayn. mec.*, nu. 27, 4 Mayıs, 1325 (17 Mayıs, 1909).

³¹ *Resimli Kitap*, c. III., nu. 15, Kânun-ı Evvel, 1325 (Aralık, 1909).

canlandırmıştır ve şiirine, halkın kayıtsızlığını anlatan şu mısra 'larla son verir :

Tezallümât-i siyâhiyle inliyor.. Herkes
Adımlarında kibârâne bir şemîm-i heves,
Yavaş yavaş geçiyor.. Tâ uzakta ay, bizâr
Nazarlarıyla bu mahlûka ağlıyor.. Bu kadar ³²..

Şâir, kendi rûhu ile, bir mumun titreyen, çırpınan, bâzan sâkin ışıkları arasında yakınlık bulur :

Sen titredikçe rûhumu bir ra'ş'e kaplıyor,
Sen ağladıkça bende de birşeyler ağlıyor!

mısra 'ları bu yakınlık hissinden doğmuştur ³³. Üstü-başı perişan, oraya buraya çarparak yürüyen aklını şaşırılmış bir serhoş ³⁴; sonra, yine bir aşk şiiri, güzel bir yüzün sakladığı mânaların neler duyurduğu ³⁵.. *Gözler* adlı mensur şiiri ³⁶, *Jan Rişpen (Jean Richepin)*, *Splanded Park'ta*, *Sukût* başlıklı şiirleri Manastır'da çıkan *Hüsün ve Şiir* mecmuasında basıldı ³⁷; aynı mecmuada, Hüseyin Suad'ın *Lâne-i Melâl* adlı şiir kitabı hakkında bir tenkîd'i ³⁸, Sultan İbrâhim asrına dâir tarih araştırması vardır ³⁹. Bu sonuncu yazıları, A. C. Yöntem'in san'at sâhasından araştırmalara yöneldiğinin ilk belirtileri olduğu için kayde değer.

³² *Âsiyân* mecmuası, c. I., nu. 11, 13 Teşrin-i Sâni, 1324 (26 Kasım, 1908).

³³ *Ayn. mec.*, nu. 12, sf. 385. Şâirimiz, *Mumum İçin* başlıklı bu şiirini, Selânik'te, Yalılar'da 3 Haziran, 1324 (16 Haziran, 1908)'de yazmış ve Cezmî Âgâh'a ithâf etmiştir.

³⁴ *Ayn. mec.*, c. II., sf. 213. *Timsâl-i Hayât* başlıklı bu şiir Tefvik Fikret ve Jean Richepin'e ithâf edilmiş olup, Yalılar'da, 20 Haziran, 1324 (3 Temmuz, 1908)'de yazılmıştır.

³⁵ *Ayn. mec.*, c. II., s. 401. *Serâ'ir-i Hüsn ve Şi'rin* adlı bu manzûme, yine Yalılar'da, 1 Şubat, 1324 (14 Şubat, 1909)'de yazılmıştır.

³⁶ *Mensur Şiir: Gözler-I.*, *Hüsün ve Şiir* mecmuası, nu. 4, 10 Temmuz, 1326 (23 Temmuz, 1910); *Gözler - II.*, *ayn. mec.*, nu. 6, 16 Ağustos, 1326 (29 Ağustos, 1910).

³⁷ *Ayn. mec.*, sırasıyle bk., nu. 4, 7, 8; 10 Temmuz, 3 ve 21 Eylül, 1326 (23 Temmuz, 15 Eylül, 4 Ekim, 1910); *Splanded Park'ta* Mehmed Rauf'a, *Sukût* ise Hamdullah Subhî'ye ithâf edilmiştir.

³⁸ *Tetebbû' ve Tefekkür — Lâne-i Melâl*, nu. 4, 10 Temmuz, 1326 (23 Temmuz, 1910).

³⁹ *Tetebbû ve Tefekkür — Tedkikât-i Târihiye'den: Sultan İbrâhim Asrı*, nu. 5, 1 Ağustos, 1326 (14 Ağustos, 1910).

20 Mart, 1909'da kurulan Fecr-i Âtî'ye dâhil olması için, bu teşekkülün umûmî kâtibi Müfid Râtîb'in imzâsıyla dâvetiye tezkiresi alan A. C. Yöntem, bu dâveti kabûl etmekle berâber, Fecr-i Âtîciler'in edebî temâyüllerinden uzak bulunduğunu da, onların yazılarının basıldığı *Servet-i Fünûn*'da çıkan makâlesinde anlatmıştır⁴⁰. 1910 yılı sonlarında, İttihâd ve Terakkî Merkez-i Umûmî âzâlığı'na seçildiği için Diyâribekir'den Selânik'e gelen Ziyâ Gökâlp'le tanışmıştı; kendisi de İttihâd ve Terakkî mensuplarından ve Talebe-i Hâriciye Encümeni umûmî kâtibi idi. Merkez-i Umûmî'nin 12 Mart, 1327 (25 Mart, 1911) tarihli yazısıyla kendisine, bu vazife ile birlikte *Genç Kalemler* mecmuasının başmuharrirlik vazifesi de teklif edilmişti⁴¹. A. C. Yöntem, *Genç Kalemler*'in 29 Mart, 1327 (11 Nisan, 1911)'de ilk sayısından başlayarak, kendi ta'birleriyle yeni lisân ve millî edebiyat mes'eleleri hakkında makâleler yazmağa başlamıştır. Yeni lisân'a dâir yazıları dolayısıyla Fuad Köprülü ile arasında bâzı münâkaşalar geçtiğini biliyoruz. Bu münâkaşaların sebebi, Fuad Köprülü'nün *Genç Kalemler* mecmuasında kullanılan yeni lisânı beğenmemesi, Selânik gençlerine ta'rizi, Tasfiyeciler'in san'atta başarı gösteremeyişleri, Arapça ve Farsça terkiplerin âhengi ve arûzun terkipsiz dille kullanılamayacağı, bunlar kaldırıldığı takdirde Hece Vezni'ni kullanmak lâzım geleceği, Tasfiyeciler'in şiirde güzelliği faydaya fedâ ettikleri, eski eserlerimizi beğenmedikleri, lisâniyât bilgilerinin nok-

⁴⁰ A. C. Yöntem'in bu yazısı 26 Mart, 1326 (1910) tarihli *Servet-i Fünûn*'un 988'inci numarasında çıkmıştır. *Servet-i Fünûn*'da, *Kış Mehtâbı* adlı serbest müstezad şeklinde bir şiiri ile *Gözlerin ve Nedâmet* başlıklı iki sonnet'si bulunmaktadır ki bunlar S. N. Ergun'un eserine de alınmıştır (*Ali Cânib, Hayatı ve Eserleri*, İst., 1937, s. 6, 24 v.d.). Fecr-i Âtî için ayrıca bk., F. A. Tansel, *Prof. Dr. Fuad Köprülü'nün Şiirleri*, *Belleten*, c. xxx., nu. 120, Ekim, 1966, s. 640.

⁴¹ S. N. Ergun, *ayn. esr.*, s. 8 v.d. Bu, 1911 - 12'de çıkan meşhur *Genç Kalemler* mecmuasıdır. Bundan önce, Manastır'da çıkan *Hüsün ve Şiir* mecmuasının devâmı olan bir başka *Genç Kalemler* mecmuası daha vardır. *Hüsün ve Şiir* sekizinci nüshadan sonra *Genç Kalemler* adıyla devam etmiştir ve bu bizim gördüğümüz bu *Genç Kalemler*'de târih yoktur, sayısı 1 - 9 olarak gösterilmiştir; A. C. Yöntem'in *Edebiyat-ı Mustakbelimiz* başlıklı, vuzuhtan tamâmiyle mahrum bir *musâhabe*'si vardır; yazısına eklediği *Hâmîş*'te, bu mes'eleyi etraflıca yazdığı, babasının ölümü dolayısıyla kaybettiği müsveddesini bulamayınca bu birkaç sayfayı, mecmuanın gecikmemesi için karaladığını kaydetmiştir. Yine bu *Genç Kalemler*'de *Serdâr-i Hüsün ve Şi'rîn* adlı, 14 Şubat, 1909'da yazdığı manzûmesi, *Sevgili Hüsün ve Şi're* adlı ve Mehmed Rauf'u çok beğendiğinden, Fikret'e böyle yaşarken ölümü yakıştırmadığından bahseden bir *musâhabe*'si de basılmıştır.

sanlığı, tabî'î bir mahsûl olan dillerin üç-beş kişinin keyfi ile meydana gelemeceği hakkındaki fikirleri idi⁴². *Genç Kalemler*'deki yeni lisân'a dâir neşriyatı yüzünden, Yektâ Bâhir, Gökalp, Celâl Sâkib takma-adlarını da kullanan A. C. Yöntem'in, Süleyman Nazif, bilhassa Cenab Şâhâbeddin'le arasında şiddetli münâkaşalar olmuş, bunlar sonraları da devâm etmiştir⁴³. *Şimşek*, *Kış Duâsı*, *Baykuş*, *Kelebek*, *Git*, *Kurbağalar*, *Sokak Feneri*, *Şark'ın Ufukları*, *Yaprak*, *Kartal* başlıklı en meşhur şiirleri de *Genç Kalemler*'de basılmış bulunuyor⁴⁴. Hayatını yazılarıyla kazandığı bu 1911-12 yıllarında İstanbul'da Türk Yurdu Cemiyeti, bunun devâmı olarak Türk Ocağı kurulmuştu; *Genç Kalemler*'de çıkan *Kış Duâsı*⁴⁵ adlı şiiri, daha öncekilere göre mevzû ve vezin bakımından farklıdır: "Türk Yurdu"ndaki arkadaşlarıma,, ithâfını taşıyan ve 1912 Ocak ayında yazdığı bu

⁴² Bu münâkaşalar hakkında bk., F. A. Tansel, *Prof. Dr. Fuad Köprülü'nün Şiirleri, Belleten*, c. xxx., nu. 120, Ekim, 1966, s. 650, not - 65. A. C. Yöntem'in *Genç Kalemler*'de şu makâleleri vardır: *Edebî İnkılâplar - San'at ve Edebiyat*, 29 Mart, 1327/11 Nisan, 1911'de yazılmıştır (Nu. 11). — *San'at ve Edebiyat - Garb Mektebi'nin Âmilleri* (C. II., nu. 2). — Yektâ Bâhir takma adıyle: *Millî Lisan ve Edebiyat* (C. II., nu. 3). — *Kavmî Edebiyat Ne Demektir - Köprülüzâde Mehmed Fuad Bey'e* — Selânik, 13 Mayıs, 1327/26 Mayıs, 1911 — (C. II., nu. 4). — *Halûk'un Desteri ve Bugünkü Fikret* (C. II., nu. 5). — *Millî Edebiyat Mes'alesi* (Nu. 6). — *San'at ve Edebiyat-Üslûb ve Şahsiyyet* (Nu. 11). — *San'at ve Edebiyat - İbdâ'iyet: Originalité* (C. III., nu. 14; Kânûn-ı Sâni, 1327/Ocak, 1912). — Ali Cânib adıyla, *Cenab Şahâbeddin Bey'e* — Yalılar, 25 Eylül, 1328/8 Ekim 1912 — (C. IV., nu. 27).

⁴³ S. N. Ergun, *ayn. esr.*, s. 12 v.d. Ayn. müellif, *Cenab Şahâbeddin, Hayatı ve Eserleri*, İst., 1935, s. 59 v.d. Bilhassa bk., A. C. Yöntem, *Millî Edebiyat Mes'alesi ve Cenab Bey'le Münâkaşalarım*, İst., Kanaat Matbaası, 1918, s. 42 - 85.

⁴⁴ A. C. Yöntem'in *Genç Kalemler*'de şu şiirleri basılmıştır: *Gecelerimiz*, Yeni Lisân'la, Yalılar, 18 Nisan, 1317/1 Mayıs, 1911 (C. II., nu. 2). — *Baykuş*, Yalılar, 30 Nisan, 1327/13 Mayıs, 1911 (C. II., nu. 3). — *Ağlatmak Aşkı*, Yalılar, 12 Mayıs, 1327/25 Mayıs, 1911 (C. II., nu. 4). — *Yıldırım* (C. II., nu. 59). — *Kelebek*, Yalılar, 8 Haziran, 1327/21 Haziran, 1911; *Git*, Yalılar, 12 Haziran, 1327/25 Haziran, 1911 (C. II., nu. 6). — *Gurûbian Sonra*, Yalılar, 13 Haziran, 1327/26 Haziran, 1911 (C. II., nu. 7). — *Kurbağalar*, Yalılar, 20 Temmuz, 1327/2 Ağustos, 1911 (C. II., nu. 8). — *Şiir* (C. II., nu. 12). — *Sokak Feneri*, Yalılar, 6 Kânûn-ı Sâni, 1327/19 Ocak, 1912 (C. III., nu. 15, 1 Şubat, 1327/14 Şubat, 1912). — *Şimşek*, Yalılar, 1 Şubat, 1327/14 Şubat, 1912 (C. III., nu. 16, 16 Şubat, 1327/29 Şubat, 1912). — *Kış Duâsı*, Yalılar, Kânûn-ı Sâni, 1327/Ocak, 1912 (C. III., nu. 17 - 18, Mart, 1328/1912). — *Şark'ın Ufukları* (C. III., nu. 21, Mayıs, 1328/1912). — *Yaprak* (C. III., nu. 23, Haziran, 1328/1912). — *Kartal* (C. III., nu. 24 - 25).

⁴⁵ Bk., yukarıdaki not - 44 ve not - 46.

ALİ CÂNİB YÖNTEM
(1887 - 26 Ekim, 1967)

manzûmesinde ifâde edilen, eski Türk hayatının hasretidir; Hece Vezni'yle, durakları dörtlü olan bu şiir, aşağıdaki mısra'lardan anlaşılacağı üzere, Mehmed Emin'in manzûmelerini hatırlatır :

Batan güneş şuracıkta vurmuştu bir tepeye
Koştum, çıktım tâ üstüne, "Altun-dağ mı bu?" diye;
Lâkin yoktu ne kurultay, ne İli-Han otağı,
Örtülmüştü kefen gibi beyaz karla toprağı.
Dedim, Tanrı'm, yeşil yurda yakışmıyor solgunluk,
Yakışmıyor bu kara kış, yakışmıyor bu soğuk..
Ona sen ver yine kalbi ateş dolu bir bahar,
Milyonlarca anası yok kuzuları var, donar.
Milyonlarca kuzuları korkunç yola sapmasın,
Acı Tanrı'm, acı, acı... Zâlim kurdlar kapmasın!
Baktım : Her yer şenlenmişti, ufuk kızışmıştı,
Altun-ordu gibi güneş mâvi göğe taşmıştı..

A. C. Yöntem'in, bahsettiğimiz bu şiirlerinden başka, yine *Türk Yurdu* mecmuasında *Hâmid Şâir*, *Hâmid - Fikret* adlı araştırmaları, *Millî Edebiyat Mes'alesi* başlıklı seri makâleleri bâzı şâirlerimiz hakkındaki ve yaşadığı devrin san'at anlayışıyla alâkalı kendi fikirlerini aydınlattığından mühimdir. Bu mecmuada, Akagündüz'ün *Türk'ün Kitabı* isimli eserine dâir bir tahlil ve tenkid yazısı da çıkmıştır⁴⁶.

A. C. Yötem, *Türk Yurdu* tarafından çıkarılan ve Celâl Sâhir'in müdürü bulunduğu *Halka Doğru* mecmuasında Hece Vezni'nin ilk ve oldukça âhenkli örneklerini verdi. *Turan'ın Yolu*⁴⁷ ve *Kaval*'da, Balkan harbinin uyandırdığı millî teessür, teselliler, geleceğe âit ümitler dile getirilmiştir :

Boş bir ufuk, benzi uçuk bir hilâl;
Kâinâtın kalbi durmuş gibi birşey : Bir yoksulluk, bir melâl..
.....

⁴⁶ *Türk Yurdu*'nda basılan yazıları için bak., *Kış Duası*, şiir, Selânik, 15 Kânûn-ı Sâni, 1327/28 Ocak, 1912 (C. I., s. 313 v.d.). — *Şark'ın Ufukları* (C. IV., s. 45 - 6; *Genç Kalemler*'de de basılmıştır). — *Hâmid Şâir* (C. IV., s. 402 - 13 v.d.) — *Hâmid - Fikret* (C. IV., s. 679 v.d.). — *Türk'ün Kitabı İçin* (C. IV., s. 771 - 78) — *Millî Edebiyat Mes'alesi* (C. V., s. 1016, 1046, 1112 v.d.). *Şark'ın Ufukları*, *Türk Yurdu* tarafından basılan *Altun Armağan*'a da alınmıştır (*Altun Armağan - 2*, İst., 1329, s. 45 v.d.).

⁴⁷ *Halka Doğru*, c. I., nu. 15, 10 Temmuz, 1329/23 Temmuz, 1913. Bu şiiri, 1913 Temmuz'unda Kadıköyü'nde yazmıştır. S. N. Ergun *Türk Yurdu*'nda basılmış gösterirse de doğru değildir (*Ayn. esr.*, s. 35).

Bana anlat duyuyorsan ey kaval !
 Gecelere ne söylüyor bu hilâl ?
 Meşhed'den tâ Akdeniz'e cesed, kan
 Sürükleyen Vardar'a bir cevap mı ?
 Yoksa, güzel Selânik'in o yaman,
 O vefâsız gurûbuna 'itâb mı ?⁴⁸

A. C. Yötem'e sâde Türkçe ve millî edebiyât zevkını aşlayan Muallim Nâcî'dir; *Fetret Hengâmesi ve Muallim Nâcî* adlı araştırması böyle bir temâyülün mahsûlüdür⁴⁹. Onun, 1917'den itibaren, ara-sıra şiirler de yazmakla beraber, daha çok nesir sâhasında bedî'iyât ve edebî nevi'lerle alâkalı çalışmalarına, Türk edebiyatının yakın çağlarına âit araştırmalarına rastlarız. 1917 - 18'de, o devrin bütün mühim şahsiyetlerini, Ziyâ Gökâlî, Fuad Köprülü gibi araştırmacıları, Ahmed Hâşim, Yahya Kemal, Enis Behiç, Faruk Nâfiz v.b. şâirleri, Halide Edib, Ya'kub Kadri gibi roman yazarlarını, Ömer Seyfeddin, Refik Hâlid başta olmak üzere küçük hikâyecilerimizi çevresinde toplayan *Yeni Mecmua*'ya, daha ilk sayısından başlayarak A. C. Yötem'in de katıldığını görürüz. Birinci cihan harbi'nin i'lân edildiği gece yazdığı ve vatanî ızdırapları aksettiren *Bir Günahkâr*, İstanbul'un ışıklı, masmâvi denizine çekilen hasretin ifâdesi olan *Eylûl Denizi*, acı düşünce ve duygular uyandıran *Kurumuş Çeşme*, ve *Gurûb* adlı,

Ufukta günün boynu büküldü;
 Şimdi İstanbul solgun bir güldü..
 Öksüz kalbime bir parça dökül,
 Solgun gül, solgun gül !

Güzel Marmara menekşelendin,
 Daha bir saat önce pek şendin,
 Bahardın, gülşendin!..
 Ey güzel İstanbul,
 Ey, şi'rin yuvası.. Gül, neş'e bul!..

mısra'larından ibâret meşhur şiiri, *Şark'ın Mezarlığı* hep *Yeni Mecmua*'da basılmıştır. Hepsî Hece Vezni'yle yazılmış olan bu şiirlerde, şâirimizin o eski kötümser rûhu yine hâkimdir; ancak, *Yaz Görüşleri*

⁴⁸ *Kaval*, *Ayn. mec.*, c. 1., nu. 10, 13 Haziran, 1329/26 Haziran, 1913. Bu mecmuada bir Muhâcir, Tomris - Oğlu, Atlahan, Abaka v.b. takma - adlarla çok güzel şiirler varsa da, şimdilik bu takma - adların kimlere âit olduğuna dâir birşey söyleyemeyeceğiz.

⁴⁹ *Donanma mec.*, nu. 88 (40), 89 (41), 90 (42); 8, 15 ve 22 Nisan, 1915.

başlıklı seri şiirlerinde, o karanlık rûh hâlimden biraz uzaklaştığı sezilir⁵⁰. Şâir, aynı zamanda, edebiyat hocası oluşu sebebiyle, san'at eserlerinin nasıl yaratıldığı, hayattaki yeri v.b. bedî'î zevkle alâkalı mes'eleleri, edebî nevi'leri, edebî şahsiyetleri ve cereyanları araştırıyordu; *Bedî'ıyyât Bahisleri* umûmî başlığıyla neşrettiği seri makâleleri⁵¹, *Żübeyde Fıtnat Hamm*⁵², *Edebiyat Musâhabeleri - Epope Nedir*⁵³, *Edebiyat Tarihi - Tercemân-i Hakikat Edebiyatı*⁵⁴, Leh edebiyatı hakkındaki yazısı⁵⁵ *Yeni Mecmua*'da, 1917 - 18'de basılmıştır. Bu mecmuanın 1918'de çıkan *Çanakkal'a Nünsha-i Fevka'l-âdesi*'nde de hissî ve te'sirli güzel bir mensur yazısı da vardır⁵⁶.

1918'de Dârü'l-Fünûn'da Yahya Kemal'den açılan Türk Edebiyatı Tarihi dersini okutmağa başlayan A. C. Yöntem için, iki yıl gibi kısa bir süre de olsa, neşriyat bakımından verimli olmuştu; Mondros mütârekesi yüzünden *Yeni Mecmua*'nın birinci serisi 66'ncı sayısından sonra, 26 Ekim, 1918'de kapandı; İstanbul'un işgâli, başta Gökâlp olmak üzere mühim birçok şahsiyetlerin Malta'ya sürülmesi sebebiyle, o devrin meşhur sîmâları yanında genç nesli de kısmen etrâfında toplayan *Yeni Mecmua*'nın birinci devresi, memleketimizin o hazin günlerinde böylece kapanmış oldu. Bu tarihten sonra, hemen bütün san'atkâr ve araştırmacılarımız gibi, A. C. Yöntem'in de pek az neşriyatına rastlıyoruz. 1921 Ocak ayından itibaren neşre başlanılan, Hece Vezni ile şiirlerden başka hikâye ve tiyatro eserlerini de içine alan külliyatta * * * başlıklı iki şiiri vardır ve işte bunlardan ilkinin,

⁵⁰ *Yeni Mecmua*'daki şiirleri için bk., *Günahkâr* (C. I., nu. 1, 12 Temmuz, 1917, s. 4). — *Eylülün Denizi* (C. I., nu. 2, 19 Temmuz, 1917, s. 24). — *Gurûb* (C. I., nu. 3, 26 Temmuz, 1917, s. 44); Viyoloniist Zekî Bey tarafından Dârü'l-Muallimîn talebesi için bestelenmiştir. — *Şark'ın Mezarlığı* (C. II., nu. 46, 10 Ocak, 1918, s. 386). — *Yaz Görüşleri - 1 : İkinci* (C. III., nu. 54, 25 Temmuz, 1918, s. 26). — *Yaz Görüşleri - 2 : Akşam* (C. III., nu. 60, 5 Eylül, 1918, s. 156).

⁵¹ *Bedî'î Haz- I., Tehayyür*; *Bedî'î Haz-2, Tecâzüb (La sympathie)*; *Bedî'î Haz-3, Hayâtîyyet Hissi (Le sentimen de vitalité)*; *Hazzın Bedî'î Hayatta Mevki'i (Yeni Mecmua, sırasıyle bk., c. I., nu. 18, 19, 21, 26; 8, 15, 29 Kasım, 1917)*. — *Bedî'ıyyât Bahisleri-Lâ Bedî'î Hisler, ayn. mec., nu. 50, 27 Haziran, 1918.*

⁵² *Yeni Mecmua*, c. II., nu. 30, 31 Ocak, 1918.

⁵³ *Ayn. mec., c. III., nu. 62, 26 Eylül, 1918.*

⁵⁴ *Ayn. mec., nu. 66, 26 Ekim, 1918.*

⁵⁵ *Garb Edebiyatı: Leh Edebiyatı - Avrupa'nın En Vatanperver Edebiyatı, Ayn. mec., c. II., nu. 27, 10 Ocak, 1918.*

⁵⁶ *Çanakkal'a Muhârebese İntibâ'larından: Seddü'l-Bahr Gurûbunu Ziyâret, Pazar gecesi, 4/5 Temmuz, 1331 (1915), s. 65 v.d.*

Kalamış'ta yazdığı uzunca şiirinin ilk mısra'ları :

Benden şi'r istiyorsunuz,
Yaz da gönder diyorsunuz...
İçimde, tâ derinlerde
Sizi sakladığım yerde,
Fırtınalar, dalgalar var;

Orda öyle şey ne arar ?
Orda yalnız binbir hicran,
Bir de zavallı hiçkırık...

Emrediniz sükûn bulsun
O çırpınışlar durulsun,
O zaman belki yazarım..

Bu mısra'lar, onun niçin şiir yazmadığını da anlatmıyor mu ⁵⁷? Diğeri, 1917'de yazdığı ve Kalamış - koyu'nu tasvir ettiği sembolik bir şiir ⁵⁸. . . 1923'de basılan iki şiirinden *İntikam Şiiri*, Ziya Gökalp'ın çıkardığı *Küçük Mecmua*'dadır ⁵⁹. 1919 (1334)'da yazdığı ve Süreyyâ Bey tarafından bestelenmiş *Değirmen* adlı bir şiirine de rastladık ⁶⁰ ki, bunlar bizim görebildiğimiz son şiirleridir ve bundan sonraki yazılarını umûmiyetle tenkid ve araştırmaları teşkil edecektir.

İstiklâl savaşı'nın o kanlı mücâdele yılları sona erip Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bir müddet sonra, 1924'de, Prof. Fuad Köprülü, kendi hazırladığı programını ciddî sûrette tatbik ettiği ve müdürü bulunduğu Türkiyât Enstitüsü'nü te'sis etmişti; denilebilir ki, A. C. Yöntem'in en esaslı araştırmaları, yakın dostu Prof. Fuad Köprülü tarafından neşredilen *Türkiyât Mecmuası*'nda mevcuttur : *Ndîm'in Hayatı* ve *Osman-zâde Tâ'ib* başlıklı bu metodlu tedkiklerin her ikisinde de, sağlam vesikalara dayanan yeni bilgiler bulunmaktadır; bilhassa ikincisi, Tâ'ib hakkında bir monografi mâhiyeti gösterir ve ciddî emek mahsûlüdür ⁶¹.

⁵⁷ *Dördüncü Kitab - Şiir, Hikâye, Temâşâ*, İst., Tanin Matbaası, Nisan, 1336 (1920), s. 7 - 9.

⁵⁸ *Altıncı Kitab*, İst., Karabet Matbaası, Temmuz, 1336 (1920), s. 8 - 10.

⁵⁹ Nu. 29, 13 Cemâdâ 1., 1341 (1 Ocak, 1923).

⁶⁰ *Türkiya Edebiyât Mecmuası*, c. 1., nu. 3, 5 Kânûn-ı Evvel, 1339 (5 Aralık, 1923); 1334 (1918)'de yazılmıştır.

⁶¹ *Türkiyât Mecmuası*, c. 1., Ağustos, 1925, İst., Matbaa-i Âmire, 1925, s. 173 - 84. — C. II., 1926, İst., Devlet Matbaası, 1928, s. 103 - 130.

2 Aralık, 1926'dan itibaren neşrine başlanılan *Hayat Mecmuası*, *Yeni Mecmu*'da yazarların hemen hepsini çevresinde toplayabilmişti; A. C. Yöntem'in, *Hayat*'ın ilk sayısından hemen sonuncusuna kadar hepsinde yazıları vardır. Ma'arif Vekâleti Umûmî Müfettişi bulunduğu bu yıllar, onun neşriyat hayatının en verimli devresidir. *Hayat*'taki bu yazılarının önce tam bir listesini vermeği faydalı buluyoruz :

1. *Rönesans ve Türkiye*, c. 1., nu. 1, 2 Aralık, 1926, s. 5 - 7.
2. *XVI. Asra Âit İki Büyük Şâir, Fuzûlî - Bâktî*, nu. 2, 9 Aralık, 1926, s. 24 - 5.
3. *Sâdık Rif'at Paşa*, nu. 3, 16 Aralık, 1926, s. 44 - 7.
4. *İbrâhîm Paşa Saltanatı*, nu. 5, 30 Aralık, 1926, s. 89 - 93.
5. *XVIII. Asırda Divân Edebiyatı'nın Bir Cebhesi*, nu. 6, 6 Ocak, 1927, s. 103 - 4.
6. *Hayat Karşısında Edebiyat*, nu. 7, 13 Ocak, 1927, s. 123 - 25.
7. *Keçecizâde İzzet Molla ve—1243 seferinin temâdsine muhâlefetle — kaleme aldığı vatanperverâne ve cesûrâne bir Lâyiha*, nu. 8, 20 Ocak, 1927, s. 143 - 46.
8. *Edebt Mesleklerle Âit Tedkiklerden: Symbolism (Le Symbolisme)*, nu. 9, 27 Ocak, 1927, s. 163 - 64.
9. *Bugünün Edebt Mes'elesine Dâir: Edebiyat Meraklısı bir Gence Mektup*, nu. 10, 3 Şubat, 1927, s. 182 - 83.
10. *XVIII. Asır Edebiyatının En Meşhur Sîmâlarından: Edirneli Efendi*, nu. 11, 10 Şubat, 1927, s. 204 - 6.
11. *Edebt Mesleklerle Âit Tedkiklerden: Realism (Réalisme)*, nu. 12, 17 Şubat, 1927, s. 223 - 24.
12. *Edebt Mesleklerle Âit Tedkiklerden: Klassisism (Le Classicisme)*, nu. 13, 24 Şubat, 1927, s. 243 - 45.
13. *Bugünün Edebt Mes'elelerine Dâir: Orhan Seyfî Bey'e Cevap*, nu. 14, 3 Mart, 1927, s. 263 - 65.
14. *Aziz Ölülerimiz: Ömer Seyfeddin*, nu. 15, 10 Mart, 1927, s. 289 - 92.
15. *Musâhabe: Mukaddes Ateş* (Başyazı), nu. 16, 17 Mart, 1927, s. 301 - 2.
16. *XVIII. Asır Edebiyatının Meşhur Sîmâlarından: İzzet Alt Paşa*, nu. 17, 24 Mart, 1927, s. 323 - 25.
17. *San'at ve Edebiyata Dâir: İki Arkadaş Arasında*, nu. 18, 31 Mart, 1927, s. 343 - 45.
18. *XVIII. Asır Edebiyatının Meşhur sîmâlarından: Çelebi-zâde Âsum*, nu. 20, 14 Nisan, 1927, s. 283 - 85.
19. *Ankara'da Yetişen Meşhur Sîmâlardan: Ankaravî İsmâ'îl Efendi*, nu. 21, 23 Nisan, 1927, s. 403 - 5.
20. *XVIII. Asır Edebiyatının Meşhur Sîmâlarından: Süleyman Nahîfî*, nu. 22, 22 Nisan, 1927, s. 423 - 26.
21. *Edebt Mes'elelere Dâir: Edebiyat Meraklısı Bir Gence—Şâir Nedîm hakkında—*, nu. 23, 5 Mayıs, 1927, s. 442 - 43.
22. *Edebiyat ve İctimâ'iyât Noktalarından Müfid: Halkıyyâta Dâir Bir Eser (Tuhfetü'n - Nedîm)*, nu. 24, 12 Mayıs, 1927, s. 463 - 64.
23. *Edebt Tedkik: Şeytan Diyor ki'ye Dâir*, nu. 25, 19 Mayıs, 1927, s. 483 - 84.
24. *Edebt Tedkik: Bahar ve Kelebekler'e Dâir*, nu. 26, 26 Mayıs, 1927, s. 503 - 4.

25. *XVIII. Asır Tezkirecileri'nden : Râmiz Efendi ve Eseri*, c. 11., nu. 27, 2 Haziran, 1927, s. 3 - 4.
26. *Mühim Eserler : Menâkıb-i Hünervân'a Dâir*, nu. 28, 9 Haziran, 1927, s. 24 - 25.
27. *Edebî Tedkik : Türk Edebiyatı'nda Pastoral Nev'e Dâir*, nu. 29, 16 Haziran, 1927, s. 43 - 4.
28. *Edebî Tedkik, Türk Edebiyatı'nda Didaktik Nevi'*, nu. 30, 23 Haziran, 1927, s. 64 - 5.
29. *İstikbâlde Tarihi ve Edebî Vesika Sayılacak Eserlerden : Muharrir Bu ya*, nu. 31, 30 Haziran, 1927, s. 83 - 85.
30. *Edebî ve Tarihi Tedkiklere Yarayacak Eserlerden : Bâzı Mecmualara Dâir*, nu. 32, 7 Temmuz, 1927, s. 103 - 5.
31. *Bugünün Hayatı Mes'elelerinden : Orta - Tedrisât'ımızda Edebiyat*, nu. 33, 14 Temmuz, 1927, s. 123 - 4.
32. *Orta-Tedrisât'ımız İçin Hangi Eserleri Seçeceğiz*, nu. 34, 21 Temmuz, 1927, s. 143 - 45.
33. *Edebî Tedkik : Türk Edebiyatı'nda Lirizm*, nu. 35, 28 Temmuz, 1927, s. 162 - 63.
34. *Bugünün Mes'elelerinden : Orta-Tedrisât'ta Edebiyat Programına Dâir*, nu. 36, 4 Ağustos, 1927, s. 183 - 85.
35. *Edebiyat Tedrisâtı Mes'lesi : Bugünkü Programın Akâmet ve Sakâmeti*, nu. 38, 18 Ağustos, 1927, s. 223 - 25.
36. *Tarihe Vesika Olacak Eserlerden : Enisü'l-Guzât*, nu. 39, 25 Ağustos, 1927, s. 243 - 44.
37. *Lise Edebiyat Programının Ta'dili Münâsebetiyle : Muaddel Program Karşısında Tedrisâtımız ve Muallimlerimiz*, nu. 40, 1 Eylül, 1927, s. 264 - 66.
38. *Edebî Tedkik : Falaka*, nu. 41, 8 Eylül, 1927, s. 283 - 84.
39. *Tabâbet Târihimiz Nokta-i nazarından Mühim Bir Eser, Cerrâhiyetü'l-Hâniye (Cerrâhiye-i İlhâniye)*, nu. 42, 15 Eylül, 1927, s. 303.
40. *İlmî Bahislerden : Târih Tedkikâtında Müşkilât*, nu. 43, 22 Eylül, 1927, s. 322 - 23.
41. *Tenkid ve Tahlil, İlk Büyük Muharrirlerden Şinâst*, nu. 44, 29 Eylül, 1927, s. 346-47.
42. *Edebiyat Tedkiklerinde Mecmuaların Rolü*, nu. 45, 6 Ekim, 1927, s. 363 - 64.
43. *Musâhabe : Asrı Kütübhâneler İhtiyâcı*, nu. 46, 13 Ekim, 1927, s. 381 - 82.
44. *Edebî Mesleklere Âit Tedkiklerden : Romantizm (Le Romantisme)*, aynı sayı, s. 383 - 84.
45. *Edebiyat Âleminde Tâzelenen Mes'ele*, nu. 47, 20 Ekim, 1927, s. 403 - 4.
46. *Bugün Münâkaşa Edilen Mes'elelerden : Şiir ve Edebiyatımıza Dâir*, nu. 48, 27 Ekim, 1927, s. 433 - 43.
47. *XVIII. Asır Tezkirecileri'nden Safâ'i Efendi ve Eseri*, nu. 49, 3 Kasım, 1927, s. 442-43.
48. *Üçyüz Sene Evvel Yaşamış Bir Adamda Modern Zihniyyet : Kâtib Çelebi'de Liberallik*, nu. 50, 10 Kasım, 1927, s. 462 - 63.
49. *Yeni Tedrisât Devresinin Başlaması Münâsebetiyle : Muaddel Edebiyat Programındaki Bir Fıkraya Dâir*, nu. 51, 17 Kasım, 1927, s. 482 - 83.
50. *XVIII. Asır Edebiyatı'nın Meşhur Simâlarından : Selim Efendi*, nu. 52, 24 Kasım, 1927, s. 503 - 4.
51. *Edebiyat Tedrisâtının Yeni Vechesi : Çocukları Kozmopolit Yapar mı? C. 111.*, nu. 53, 1 Aralık, 1927, s. 4.

52. *Hattatlık ve Türkler*, nu. 54, 8 Aralık, 1927, s. 22 - 3.
53. *XVIII. Asır Edebiyatının Meşhur Şâirlerinden: Üsküdarlı Sırrı*, nu. 55, 15 Aralık, 1927 s. 44 - 5.
54. *Konya Müzesi'ndeki Kütübhâne*, nu. 56, 22 Aralık, 1927, s. 62 - 3.
55. *XVIII. Asır Edebiyatının Meşhur Simâlarından: İshak Hocası Ahmed Efendi*, nu. 67, 8 Mart, 1928, s. 283 - 84.
56. *XVIII. Asır Edebiyatının Meşhur Simâlarından: Mirzâ-zâde Nîlî*, nu. 68, 15 Mart, 1928, s. 302 - 4.
57. *XVIII. Asır Edebiyatının Meşhur Simâlarından: Dürrî*, nu. 69, 22 Mart, 1928, s. 323 - 24.
58. *XVIII. Asrın Meşhur Simâlarından İki Lugatci: Şu'ûrî ve Es'ad Efendiler*, nu, 71, 5 Nisan, 1928, s. 364 - 65.
59. *Edebiyat ve Fikriyyâta Dâir Birkaç Not (Sâ'ib'in Türkçe Gazelleri. —Müstakim-zâde Sa'du'd-Dîn Efendi: Mecelletü'n-Nisâb.—Nâbî.—Râmî Paşa)*, nu. 73, 19 Nisan, 1928, s. 404 - 5.
60. *Edebî Musâhabe: Târih'in Başına Gelenler*, nu. 74, 26 Nisan, 1928, s. 426 - 27.
61. *XVIII. Asra Âit Menba' ve Me'hazlardan: Vakâyi'ü'l-Fuzalâ ve Deferdâr ve Silâhdâr Târihleri*, nu. 75, 3 Mayıs, 1928, s. 446 - 48.
62. *Musâhabe: İrkdaş, Kendine Gel!* Nu. 76, 10 Mayıs, 1928, s. 469 - 70.
63. *Cemâleddîn Efgânî —Bi'lvesile eski Dârü'l-Fünûn'umuza dâir bâzı notlar—*, nu. 77, 17 Mayıs, 1928, s. 491 - 94.
64. *XVIII. Asır Edebiyat ve İrfânının Meşhur Simâlarından: Şâir ve Tabîb Şifâ'î-Şa'bân Efendi*, nu. 87, 26 Temmuz, 1928, s. 166 - 67.
65. *XVII. Asra Dâir Bir Vesika: Manzum Bir Eser (Miftâh-i Cennet)*, c. iv., nu. 89, 9 Ağustos 1928, s. 206 - 7.
66. *Hanım Şâirlerimizin En Muvaffakı: Fıtnat Hanım*, nu. 92, 30 Ağustos, 1928, s. 270 - 71.
67. *XVII. Asır Şâirlerinden 'Atâyi'nin Tuyug'ları*, nu. 93, 6 Eylül, 1928, s. 286 - 87.
68. *Şehnâme'den Mütercem Parçalar (Kitâbiyât)*, nu. 94, 13 Eylül, 1928, s. 306 - 7.
69. *Son Neslin Şiirinde Güzel Türkçe'nin Yeri —Mîrâs'ın, Çoban Çeşmesi'nin ve Yanar Dağ'ın intişarları münâsebetiyle—*, nu. 97, 4 Ekim, 1928, s. 367 - 68.
69. *Muvaffak, Fakat Korkunç Bir Eser (Akagündüz'ün Bu Toprağın Kızları)*, nu. 98, 11 Ekim, 1928, s. 385.
70. *İntikâm Şiiri —Mütâreke Yıllarında, 1920—*, nu. 100, 25 Ekim, 1928, s. 442.
71. *Türkçe'de Zevk İnkılâbı — Fâzıl Ahmed'e —*, nu. 101, 1 Kasım, 1928, s. 446 - 47.
72. *Edebî Musâhabe: Ahmed Hâşim ve Eseri — Gurabâhâne-i Laklakân'ın intişarı münâsebetiyle —*, nu. 103, 15 Kasım, 1928, s. 486 - 87.
73. *Türkçe'ye Dâir*, — 1., c. v., nu. 110, 3 Ocak, 1929, s. 105 - 6.
74. *Ömer Seyfeddin İçin*, nu. 119, 7 Mart, 1929, s. 282 - 84.
75. *Hâşim'in Bize Göre'si*, nu. 120, 14 Mart, 1929, s. 302 - 3.
76. *Yeni Edebiyat İçinde Eski Estetik Zihniyyet*, nu. 122, 28 Mart, 1929, s. 342 - 43.
77. *Neyzen ve Şiirleri*, nu. 123, 4 Nisan, 1929, s. 362.
78. *Edebiyatımız ve Mûsikümüz*, nu. 124, 11 Nisan, 1929, s. 382.
79. *Dîvân Edebiyatı'nda Mahallî ve Millî Cebhe*, nu. 125, 18 Nisan, 1929, s. 402.
80. *Dîvân Edebiyatı'nın Fârikasına Dâir*, nu. 126, 25 Nisan, 1929, s. 424 - 25.

81. *San'atın Kuvveti — Ahmed Hâşim'e hürmetlerimle—*, nu. 127, 2 Mayıs, 1929, s. 442-43.
 82. *Servet-i Fünûn'un Rolü*, nu. 128, 9 Mayıs, 1929, s. 462 - 63.
 83. *Matbûât Hastalığı: Graphomanie*, nu. 130, 23 Mayıs, 1929, s. 504 - 5.
 84. *Musâhabe — Bibliomanie*, c. VI., nu. 131, 30 Mayıs, 1929, s. 1 - 2.

A. C. Yöntem'in yukarıda kaydettiğimiz yazıları gözden geçirilince, günlük edebiyat münâkaşaları, yeni neşriyât, Ma'ârif mes'eleleri dışında bilhassa XVIII. asra âit şahsiyet ve eserler üzerinde çalıştığı görülür; bunlar, umûmiyetle yazma eserler tedkik edilmek sûretiyle kazanılmış bilgilere dayandığından mühimdir.

Aylık Ansiklopedi'deki bâzı maddeleri yazmış bulunan⁶² A. C. Yöntem'in son yıllarına âit neşriyatını *Yakın Tarihimiz* adlı mecmuada görebiliriz. Bunlardan bir kısmı Beşir Fuad⁶³, "Basiretci Alî Efendi"⁶⁴, Sultan 'Abdü'l-Hamîd⁶⁵, "Kemal Paşa-zâde Sa'id Bey"⁶⁶, "Ziya Gökalp"⁶⁷, "Namuk Kemal"⁶⁸, Alî Su 'âvî⁶⁹, Âgâh Efendi⁷⁰ hakkındadır; bu hususlarda verilen bilgiler, msl., Osman-zâde Tâ'ib'e dâir araştırmasında görüldüğü üzere, etraflı inceleme mahsûlü değildir. Birkısmını ise hâtıraları teşkil ediyor: Irma adlı sevgilisi hakkındaki şiirinden iki beyit de naklettiği *Gençliğimizde Gönül İşleri*⁷¹, Alî Kemal'in *İkdam*'daki, *Figaro*'dan hırsızlama yazısı Hüseyin Câhid tarafından açığa vurulunca Ahmed Râsim'in yazdığı şu alaylı fıkra: Şirket-i Hayriye'nin 43 numaralı *İkdam* vapuru *Figaro* açıklarında karaya oturdu⁷²; Genç Kalemler ve Fecr-i Âticiler⁷³, Atatürk'ün sofrası⁷⁴,

⁶² Msl, *Ömer Seyfeddin*, nu. 2, Nisan, 1945. İlk sayısı 9 Ağustos, 1941'de çıkan *Çınar Altı* mecmuasında da bâzı yazıları vardır.

⁶³ *Ölümün Mâhiyyetini Öğrenmek İçin Kendini Öldüren Yazar, Yakın Tarihimiz*, c. II., nu. 21, 19 Temmuz, 1962.

⁶⁴ *Ayn. mec.*, c. II., nu. 23, 2 Ağustos, 1962.

⁶⁵ *Her Yönü ile 'Abdü'l-Hamîd*, *ayn. mec.*, c. III., nu. 29, 13 Eylül, 1962.

⁶⁶ *Ayn. mec.*, c. III., nu. 33, 11 Ekim, 1962.

⁶⁷ *Ayn. mec.*, c. III., nu. 38, 15 Kasım, 1962.

⁶⁸ *Ayn. mec.*, c. IV., nu. 40, 29 Kasım, 1962.

⁶⁹ *Alî Su 'âvî Nasıl Bir Adamdır* (*Ayn. mec.*, c. IV., nu. 51, 14 Şubat, 1963).

⁷⁰ *Tercemân-ı Ahvâl Sâhibi Âgâh Efendi* (*Ayn. mec.*, c. IV., nu. 52, 21 Şubat, 1963).

⁷¹ *Ayn. mec.*, c. I., nu. 8, 19 Nisan, 1962. *Beni Terket* başlıklı bu şiiri, 10 Mart, 1911'de yazılmıştır (*Geçtiğim Yol*, s. 30).

⁷² *Bizim Gençliğimiz - Fikir Kavgaları* (*Ayn. mec.*, c. I., nu. 10, 3 Mayıs, 1962).

⁷³ *Yakın Tarihimizde Servet-i Fünûn'un Rolü* (*Ayn. mec.*, c. I., nu. 13, 24 Mayıs, 1962).

⁷⁴ *Atatürk'ün Sofrası ve Atatürk'ün Sofrasında* (*Ayn. mec.*, c. II., nu. 15, 7 Mayıs, 1962; c. III., nu. 28, 6 Eylül, 1962).

“*Türk Dili Cemiyeti*’nin *İlk Kurultayı* ⁷⁵”, “*Selânik*’te *10 Temmuz Sabahı* ⁷⁶”, İttihâd ve Terakkî Cemiyeti ⁷⁷, Atatürk’ün iyimserliği ⁷⁸, ve şahsı ile alâkalı hâtıralarıdır ⁷⁹. Bunlar hem kendisinin hem yakından tanıdıklarının hayatını ve bâzı mes’eleleri aydınlattığından üzerinde durulmağa değer.

III. KİTAP HÂLİNDE BASILMIŞ ESERLERİ VE ŞAHSİYETİ

A. C. Yöntem’in elimizde basılı sekiz eseri bulunuyor. Bunlardan ilki hemen hepsi *Genç Kalemler*’de çıkan şiirlerini içine alan *Geçtiğim Yol*’dur. Kızıltoprak’ta, 26 Temmuz, 1918’de yazdığı önsözündeki, kelime oyunlarını pek ustaca kullandığı “*Geçtiğim Yol*, uçurumlu, dikenli, fırtınalı yerlerdi; fakat her adımda duygum, düşünüşüm değişiyordu. Birgün arkama dönüp baktım : Bu *Geçtiğim Yol* şekilsiz bir gölge imiş! *Gazel* denilen *meyhâne*’den çocukken kalkmışım; ayağımın irâdesine uydum, bilmediğim bir yola düştüm; burası *Dîvân-yolu*’ndan geçerek İsfahan’a değil, Edebiyat-ı Cedîde’nin himmetiyle Paris’e çıkarmış, yâhut çıkmazmış. Yalnız değildim; benim gibi birçok yolcular daha vardı. Birgün karşımda bir güneş doğdu, oraya doğru koşmağa başladım; hâlâ da koşuyorum.” cümleleriyle, bize, önce Dîvân edebiyatı yolundan geçip *gazel*’ler yazdığını, Edebiyat Cedîdeciler’in ilk şiirlerinin de böyle olduğunu, sonra kendilerini Batı te’sirine kaptırdıklarını, çıkmaz bir yol telâkkî ettiği bu çığırda kendisinin Millî edebiyât’a yöneldiğini anlatmış oluyor. Bu kitabında, ilk manzûmelerinden üç gazeli varsa da, arûzla, çok sâde dille yazdığı ve bilhassa yeni lisân mücâdelesine katıldığı yıllarda basılan şiirlerini toplamağı hedef edindiği görülmektedir ⁸⁰. Hemen söyleyelim ki, kendisinin, bu eseri dışında, yukarıda bahsettiğimiz gibi, mecmua sayfalarında dağınık hâlde kalan daha pek çok, kıymetçe ortanın üstünde başarılı şiirleri vardır.

⁷⁵ *Ayn. mec.*, c. II., nu. 16, 14 Haziran, 1962.

⁷⁶ *Ayn. mec.*, c. II., nu. 22, 26 Temmuz, 1962.

⁷⁷ *Hizb-i Cedîd, ayn. mec.*, c. II., nu. 25, 16 Ağustos, 1962.

⁷⁸ *Atatürk’ün Baş İlkesi İyimserlik, ayn. mec.*, c. III., nu. 34, 18 Ekim, 1962.

⁷⁹ *Bizim Selânik’te Bir Gezinti; Genç Kalemler’in Yeni Dil Davası; Selânik’te Bir Edebiyât Çekişmesi* (*Ayn. mec.*, sırasıyla bk., c. I., nu. 12, 13; 10 ve 17 Mayıs, 1962; c. II., nu. 14, 31 Mayıs, 1962). Bu mecmuada, Râci Efendi’nin *Tarihçe-i Vak’a-i Zagra* adlı eserine dâir bir yazısı da vardır (C. IV., nu 41, 6 Aralık, 1962).

⁸⁰ *Geçtiğim Yol*, İstanbul, Halk Kitabhânesi, 1918.

A. C. Yöntem'in yine 1918'de basılan bir başka eseri *Millî Edebiyat Mes'elesi ve Cenab Bey'le Münâkaşalarım (1328 - 1329)* adını taşır. İsmnin anlattığı üzere iki bölüme ayrılan bu eserinde, vaktiyle neşrettiği yazılarını toplamıştır. *Millî Edebiyat Mes'elesi* bölümü, *Türk Yurdu*'nda aynı başlıkla çıkan seri makaleleridir⁸¹. Cenab'la millî lisân ve edebiyât hakkındaki münâkaşalarıyla alâkalı yazılarının da hemen hepsi daha önce neşredilmiştir⁸². Bu ikinci bölümün sonuna eklediği *Birkaç Söz*'le, edebiyâtımızın dil bakımından artık tabî'î hâlini aldığı, fakat ruh i'tibâriyle henüz olgunluk devresine erişemediği üzerinde durmuştur⁸³.

Hocalık ve Müfettişlik vazifelerinde, Lise edebiyat programlarımızın tanzimi üzerinde de çalışan ma'ârifçi A. C. Yöntem'in önce 1926'da basılan edebiyat kitabı⁸⁴ liselerimizde yıllarca zevkle okunarak muhtelif nesillere edebiyat zevkını duyuran bir eserdir. *Epope* isimli iki formalık kitabı⁸⁵, edebî nevi' ve mesleklere dâir daha geniş bilgiyi içine almakta olup, ilk bahsini teşkil eden *Epope - Millî Destan*'dan sonra, *Diğer Şiir Nevi'leri : Lirik, Pastoral, Didaktik, Dramatik ; Edebî Meslekler : Klassisizm, Romantizm, Realizm, Sembolizm* bölümlerine ayrılmış ve eserini teşkil eden bu bahisler, daha önce *Yeni Mecmua*'da *Hayat*'ta basılmıştır⁸⁶. Yine Edebiyat derslerinde verilen bilgiyi genişletme maksadiyle *Leylâ ve Mecnûn* adlı bir eser hazırladı. Bu kitabında Fuzûlî'nin meşhur *Leylâ ve Mecnûn*'unun mevzû'ünü kısaca anlattıktan sonra, nüsha farklarına işâretle bol bol örnekler vermiş, çok az kelimeyi içine alan bir *Lugatçe* eklemiştir⁸⁷. *Na'îma* adlı ve yine iki forma tutan eseri de aynı maksatla hazırlanmış ve aynı tarzda tertip edilmiştir⁸⁸. *Türk Edebiyatı Antolojisi*, Tanzimat devri'nden başlayarak son devri de içine alan, şâir ve nâ-

⁸¹ Bk., yukarıdaki 46'ncı not.

⁸² Bk., yukarıdaki 42 ve 43'üncü notlar.

⁸³ İst., Kanaat Matbaası, 1918.

⁸⁴ *Edebiyat*, Lise İkinci Devre, Birinci Sınıf, İst., 1926; 1927 v.b. baskıları da vardır.

⁸⁵ *Epope (Epopée) ve Edebî Nevi'lerle Mesleklere Dâir Mâlûmât*, İst., 1927; 1930'da yeni harflerle de basılmıştır.

⁸⁶ Bk., yukarıdaki 53'üncü not ve *Hayat*'taki yazılarının listesinde nu. 11, 12, 27, 28, 33, 44.

⁸⁷ *Leylâ ve Mecnun*, Türk Edebiyatı'ndan Nümüneler, İst., Devlet Matbaası, 1927.

⁸⁸ *Na'îmâ*, Türk Edebiyatı'ndan Nümüneler, İst., Devlet Matbaası, 1931.

sirlerin kısaca hâl-tercemesi ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra, seçilmiş en güzel örnekleri ihtiva eden bir eserdir. Bu büyük cildin basıldığındanberi kırk yıla yakın zaman geçtiği hâlde, henüz bir benzeri neşredilmiş değildir⁸⁹.

Ömer Seyfeddin'in, edebiyatımızın en başarılı küçük hikâyecilerinden olduğu artık kesinleşmiş bir hüküm olmakla beraber, muhtelif cebheleriyle tanıtılmasında en yakın dostu A. C. Yöntem'in mühim te'siri bulunduğu inkâr edilemez. *Ömer Seyfeddin, Hayatı ve Eserleri* adlı kitabında, onun hayatını gözlerini bu dünyâya yumduğu âna kadar tesbit eden kısa, fakat çok faydalı bilgi ile, roman ve makâlelerinden, şiir, fıkra ve mektuplarından seçtiği örnekler verdiği bu eseri, ilk baskısından sonra tekrar neşredilmiştir⁹⁰.

İşte, A. C. Yöntem'in basılı eserleri bu sekiz kitaptan ibâret.. Millî mes'elelerimizle alakalı pek çok makâleleri, bilhassa xvii. - xviii. asır edebiyatına dâir cidden mühim, kıymetli ve metodlu araştırmaları ise, ne yazık ki, mecmua sayfalarında dağınık hâlde bulunmaktadır.

*

Yakın arkadaşı Nüzhet Hâşim'in, "kısa boylu, topluca, elâ gözlü, son derece asabî, yakından tanıdıklarına karşı mahcup, ciddi mizaçlı, ma'mâfih samîmî dostları için şen, nükte-pervâz" bir şahsiyet olarak vasıflandırdığı⁹¹ A. C. Yöntem'in, yine yakın dostlarından Prof. Fuad Köprülü de asabî mizaçlı olduğunu söylerdi; hattâ, Ömer Seyfeddin'in onu nasıl kızdırdığına dâir bir vak'a da anlatmıştı: Ömer Seyfeddin kısa gelen bir pantolonunu A. C. C.ânib'e satmak istemiş, şu fiyata al, bu fiyata al demiş olmamış; nihâyet, "Cancağızım, parasız vereyim de, beni şu pantolondan kurtar!" demişse de A. C. Yöntem yine kabûl etmemiş; bu def'a da, her seferinde mikdârını artırarak, "Cancağızım, üstelik şu kadar para vereyim de, beni bu pantolondan kurtar!" demeğe başlamış ve Ömer Seyfeddin o sıralarda onu her görüşünde bu son cümleyi tekrarlar, kendisini kızdırır, etrâfındakileri güldürürmüş. Hikmet Feridun Es, yazacağı eser için onunla mülâkâta çok güç muvaffak olmuşsa da, sorduğu suâllere dâir

⁸⁹ *Türk Edebiyatı Antolojisi*, Lise Kitapları - III., İst., Devlet Matbaası, 1931, s. 652.

⁹⁰ İst., Ahmed Hâlid Kitabhânesi, 1935, s. 238; 1943.

⁹¹ *Millî Edebiyata Doğru*, İst., 1918, s. 69 v.d.

ağzından bir kelime bile alamamıştır⁹². *İslâm Ansiklopedisi*'nde tarafından yazılan *Hüseyin Rahmî* maddesinde, bir gaflet eseri olarak, *İstanbul* mecmuasında onun yazısından sonra gelen bir başkasının yazısındaki yanlış kendisine atfetmişim; bana gönderdiği pek asabî, fakat pek nâzikâne mektubunda, bu yanlışımı düzeltmemi recâ etmişti; hatâmı burada i'tirafla, aziz rûhundan tekrar afv dilemek istiyorum⁹³. "Size bu isnâdınız için gücenmiş değilim" diyordu; bu fikrindeki samimiliğini ve nezâketini, bir kitabım hakkındaki teşvik edici ve isâbetli tenkidlerini içine alan yazısı da göstermektedir⁹⁴.

S. Nüzhet Ergun'a verdiği bir varakada, "Bana sâde Türkçe ve millî edebiyat zevkini ilk aşıl原因 Muallim Nâcî'dir. Nesir ve nazmındaki vuzuh, fikirlerindeki mahallîlik, zayıf Fransızca'sıyla çok muvaffak tercemeler yapmasına rağmen alafrangalıktan ictinâbı, aynı zamanda teceddüd-perverliği, konuşma dilinin icâblarına göre nazım lisânının tashihine tarafdârlığı Muallim Nâcî'yi bana ilk edebiyat muallimi yapmıştır ve bütün fikirlerim oradan yürümüştür. İyi, veyâ fenâ bütün manzûmelerimde görülen nazım kusursuzluğunu, zihafından, imâleden âzade oluşunu ben Muallim Nâcî'ye medyûnum" diyor⁹⁵. A. C. Yöntem, bilhassa *Genç Kalemler*'de ve sonraki manzûmelerinde, hakikaten, arûz'u sâde Türkçe'ye başarıyla uydurabilen şâirlerimizdendir. 1912'den başlayarak örneklerini verdiği Hece Vezni'nin de öncülerindendir. Yeni lisancılar'ın hedefi, millî Türk sarfının hâkimiyeti idi. Halk nazım şekillerini kullanmayıp, Batı nazım şekilleriyle yazdığı bu şîirlerinin rûhunu kavrayarak etraflı bir tahlil makâlesi yazan Ömer Seyfeddin, "Konuşulan sâf, sâde, terkibsiz ve tabî'î Türkçe ile, yeni lisanla ilk def'a bize güzel şîirler yazan Alî Cânib Bey'dir" hükmünü vermiştir⁹⁶. Ömer Seyfeddin'in fikir ve tahlillerinden geniş ölçüde faydalanan Prof. Dr. Martin

⁹² *Bugün de Diyorlar ki*, İst., Remzi Kitabhânesi, 1932, s. 64 v.d. A. C. Yöntem'in birkaç ay hocası, sonraları yakın arkadaşı olan Kâzım Nâmi Duru, onun, 1913'de İzmir'de verdiği konferansından bahsederken, hakkında, "bu marfz ve asabî şâir" sıfatını kullanmıştır (*İzmir Seyahati -2, Türk Yurdu*, c. v., 1913, sf. 1304).

⁹³ *İslâm Ansiklopedisi*, cüz' 46, İst., 1950, s. 662^a.

⁹⁴ *Vesikalara Dayanılarak Yapılmış Bir Edebi Etüd*, *Yeni İstanbul* gazetesi, 8 Nisan, 1950.

⁹⁵ S. N. Ergun, *Alî Cânib, Hayatı ve Eserleri*, İst., Cumhuriyet Kitabhânesi, 1937, s. 6 v.d.

⁹⁶ "Alî Cânib Bey ve San'atı", *Millî Nevsâl*, İst., 1330, s. 299 - 313, 301.

Hartmann, onun manzûmelerinden bâzı parçaları, *Şark'ın Ufukları* ile *Turan'ın Yolu*'nun bütününü Almanca'ya çevirmiş bulunuyor⁹⁷. 1923'den sonra yazılmış şiirlerine rastlamış değiliz; bilhassa 1917'de, *Yeni Mecmua*'daki neşriyatından başlayarak, çalışmalarını araştırma sâhasına hasretmiştir.

Pek sâde bir Türkçe'yi arûz'a başarıyla tatbik ederek yazdığı vâzih, realist ve millî güzel şiirleri, bilhassa xvii. - xviii. asra âit çetin çalışma mahsûlü ve metodlu araştırmaları A. C. Yöntem'i unutturmayacak, Türk Edebiyatı'nın sinesinde yaşatacaktır.

Tanrı'nın rahmeti üzerine olsun; nûr içinde yatsın!

⁹⁷ *Dichter der Neuen Türkei*, Berlin, 1919, s. 95 - 111.

